

Historical and pedagogical aspects of foreign language education in Ukraine

Tetiana M. Mishenina^[0000–0002–5992–4035]

Kyryvi Rih State Pedagogical University,
54 Gagarin Ave., 50086, Kyryvi Rih, Ukraine
t.mishenina@gmail.com
<https://kdpu.edu.ua/personal/tmmishenina.html>

Abstract. The article is devoted to considering historical and pedagogical aspects of the development of foreign language education in Ukraine, starting from ancient times and up to our time. The definition and analysis of “foreign language education” as a multifaceted phenomenon, which includes several processes: cognition, development, education and training, is provided. Foreign language education is linguistic and cultural education, the result of which should be a plurilingual personality. It is noted that foreign languages were studied in our country even before the adoption of Christianity. For centuries, education and all other socio-political processes were taken care of by the church; therefore, Church Slavonic and Greek languages were studied in schools due to their confessional status. Various educational institutions (“fraternal schools”, “multilingual”, “German”, and “Latin” schools) were opened, in which teaching in foreign languages was widespread. Latin has always held a high status not only as a foreign language but also as a language of instruction in many disciplines. It turns out that domestic foreign language education has been implemented for many years depending on the language policy of the ruling power structures in one or another territory of our country. This affected the main trends and challenges that made it necessary to focus on preserving one’s language and culture. The development of new economic and social processes influenced the departure from “dead languages” to studying “living” ones, which had specific practical significance. It was revealed that the opening of three universities, Kharkiv, Kyiv and Novorossiysk, which taught both classical languages (Latin and ancient Greek) and new ones (French, German, Italian, Polish and English), was a breakthrough in the development of foreign language teaching in higher education. It has been established that after the declaration of independence of Ukraine in 1991, foreign language education developed under the influence of important state documents of Ukraine regarding the study of foreign languages by citizens and the All-European recommendations on language education: study, teaching, evaluation. Therefore, the changes that are taking place force us to rethink the previous experience and integrate new progressive ideas into the educational process in accordance with the strategy for the development of foreign language education in our country.

Keywords: Ukraine · foreign language education · foreign languages · culture · history of foreign language education · schools teaching different foreign languages

1 Вступ

Нині відбувається розвиток інноваційних процесів, які були б неможливими без розширення культурних взаємовідносин між країнами та прагнення людей до формування комунікативної компетентності задля того, щоб утворити єдиний мультикультурний простір. Саме в такому швидкозмінюваному глобалізованому світі необхідною складовою стає іншомовна освіта як критерій освіченості сучасної людини.

Україна як член сучасного європейського освітнього середовища обрала для себе цінності західної цивілізації, які зосереджені на формуванні плюрилінгвальної особистості з досконалим володінням іноземними мовами, здатної застосовувати досвід інтелектуального пошуку мовних і мовленнєвих, лінгвокультурних відповідників задля здійснення конструктивної міжкультурної комунікації, виявляє функціональну грамотність у доборі мовних ресурсів. Завдяки уніфікації й систематизації зарубіжних ідей утворюється парадигма іншомовної освіти, яка потребує концептуально нового підходу до її реалізації, з одного боку, спонукає до переосмислення історико-педагогічних надбань вітчизняної іншомовної освіти, – з іншого.

Історико-педагогічні аспекти розвитку іншомовної освіти розглядали в науковому доробку українські науковці (Asadchykh et al. [1], Korneiko et al. [3], Krasniuk and Kryvykh [5], Labinska et al. [11], Mukan et al. [14], Syniavska et al. [17], Zheliaskov et al. [23]). Результати здійсненого дослідниками аналізу помилок і надбань вітчизняної іншомовної освіти в минулому враховується в розбудові наукових засад вивчення іноземних мов громадянами України на сучасному етапі.

Мета статті полягає в ретроспективному аналізі розвитку іншомовної освіти в Україні. Завданнями є: аналіз поняття “іншомовна освіта”, розгляд специфіки іншомовної освіти в Україні в різні історичні періоди.

2 Результати

Іншомовна освіта – це “складне інтегроване поняття, об’єктом наукового пізнання для якого слугує міжпредметна конструкція “мова – культура – особистість” із кінцевим результатом формування “суб’єкта міжкультурної комунікації” [18, с. 364]. Зміст і засоби іноземної мови, які сьогодні спираються на досягнення лінгвістики, психології, психолінгвістики, соціолінгвістики, педагогіки, сприяють оволодінню культурою народу, мова якого вивчається, подальшій інтеріоризації цінностей, розвитку емоційного інтелекту, який полягає в умінні здійснювати герменевтику конкретно-чуттєвого образу у творах мистецтв, бути транслятором набутої лінгвокультурної інформації. Усе це є чинником духовного і творчого збагачення особистості,

формування її цілісності. Висновуємо, що іншомовна освіта охоплює чотири процеси: пізнання, спрямоване на оволодіння культурологічним контекстом іншомовної культури, що охоплює культуру країни, факти культури і мову як складову культури; розвиток, спрямований на пізнання психологічного виміру іншомовної культури, включаючи вміння, психологічні функції й інше; виховання, спрямоване на засвоєння педагогічної складової іншомовної культури, що охоплює етичні й моральні аспекти; навчання, спрямоване на пізнання соціального виміру іншомовної культури, а саме мовних навичок, які стають засобом комунікації в суспільстві [4].

Ми визначаємо іншомовну освіту як організацію освітнього процесу, яка дозволяє тим, хто навчається, вивчати мови та культуру (культури) їх носіїв, завдяки чому формується сучасна особистість із високим рівнем іншомовної комунікативної компетентності.

Потреби сучасного суспільства й досягнення високого рівня лігнвістичних, психологічних і педагогічних досліджень уважаються основою загальної стратегії розвитку іншомовної освіти в Україні. Ця стратегія передбачає використання комунікативно-компетентнісного підходу, спрямованого на досягнення практичних цілей навчання іноземних мов. Тобто, на думку Л. Вікторової, головною метою є оволодіння іншомовною інтракультурною комунікацією засобами розвитку інтракультурної комунікативної компетентності та її складових [21].

У давній Україні дохристиянських часів констатовано давню традицію викладання іноземних мов у школах, тому оволодінню будь-якою іноземною мовою надавалася увага до прийняття християнства (988 р.). У дослідженні О. Є. Юніної наведено позицію П. Г. Лузана, який аналізує тенденції в освіті ранньої Київської Русі доби християнства: “особливе значення має вислів Володимира Мономаха про необхідність і корисність навчання. Він із повагою ставиться до вивчення іноземних мов, вважаючи це великим досягненням” [22, с. 44]. У X-XIII століттях у школах деяких міст України викладали природознавство, географію та медицину, а щодо мов, то їх вивчення здійснювалося шляхом перекладу та переписування книг із грецької мови. Вчена наголошує, що вітчизняна шкільна освіта того часу не поступалася освіті у Візантії. Проте половецька навала та нестабільна внутрішня політика в XIII столітті завдали великої шкоди освіті й культурному життю. До кінця XVI століття освіта в Україні продовжувала втілювати раніше сформовані традиції. Шкільними вчителями були представники духовництва, а підручниками – церковно-богослужбові книги [22, с. 45]. Така ситуація пояснюється тим, що церква мала вплив на всі соціально-політичні сфери, зокрема – іншомовну освіту.

Запровадження іноземних мов у масову шкільну практику розпочалося в XVI ст. на початку слов'янського відродження, зауважує Л. Кравчук [7]. У 1576 р. в Острозькій греко-слов'яно-латинській академії було вперше запроваджено викладання трьох мов: слов'яноноруської, грецької і латинської. Ці мови, а саме церковнослов'янська та грецька, займали важливе місце в осві-

ті на східнослов'янських землях, оскільки використовувались у релігійній та літературній сферах слов'янськими народами [22].

Практика викладання іноземних мов поступово поширювалася в інших освітніх закладах України. Почали з'являтися так звані “братські школи” (освітні студії в Україні у XVI-XVIII ст., які організовувалися при братствах), де оволодіння іноземними мовами вважалося обов'язковим. Вивчення грецької мови в них здійснювалося через пізнання античної культури, що давало змогу учням не лише грамотно писати, читати філософські праці, але також вільно спілкуватись цією мовою на заняттях та поза ними. Саме в цих школах було започатковане двомовне навчання [10] церковнослов'янською та грецькою мовами [8]. Найсильнішим і найвпливовішим залишалось Львівське братство, яке мало власну школу. У порівнянні з Острозькою академією виховання було більш демократичним і мало виражений релігійний характер. Українська мова використовувалася як мова навчання. Учні оволодівали грецькою та слов'янською мовами. Окрім того, братські школи були відкриті у Володимир-Волинському, Луцьку, Вінниці та інших містах, де братчики, вчителі та учні мали можливість ознайомитися з класичними творами, написаними грецькою, латинською і східноєвропейськими мовами [22].

Пізніше в Київському колегіумі розпочали вивчати кілька іноземних мов, у тому числі латинську, грецьку, німецьку та староєврейську. Філософи того періоду розглядали вивчення іноземних мов як джерело величезних можливостей, особливо в плані розширення світогляду та формування нового типу мислення. Ю. Кузьмінська зазначає, що латинська мова мала активне поширення як мова викладання в українських університетах. Навчання основним курсам риторики, поетики, філософії й інших дисциплін у закладах освіти України розпочиналось латиною, відтворюючи методи, які використовувались у європейських університетах [10]. Зауважимо, що риси українського менталітету формувалися за часів Київської Русі, поглиблювали екзистенційний вимір протягом XIV-XVII ст., і саме розмірковування професорів Києво-Могилянської академії значною мірою вплинули на формування екзистенційно-гуманістичних домінант освітньо-філософської парадигми.

У XVIII столітті приватні особи засновували “німецькі”, “різномовні” та “латинські” школи, де головна увага приділялася вивченню іноземних мов. Ці школи частково або повністю фінансувалися державою та підлягали контролю урядових установ. Викладачами в таких школах були переважно іноземці (підготовка власних учителів іноземних мов не проводилася). Навчання відбувалося за латинською граматичною схемою, через що викладачі постійно стикалися з проблемою розвитку усного мовлення в учнів [22, с. 47], тому що сутність навчання “чужоземних” (іноземних) мов зводилася до буквального відтворення матеріалу за схоластичним методом – зазубрювання релігійних текстів латиною або грецькою мовою без розуміння змісту заучуваного [7].

У XIX столітті латинська мова має статус першої іноземної мови в галузі освіти. Програмний матеріал був розподілений таким способом, що учні

починали опановувати граматику з першого класу, з другого – оволодівали навичками читання, прочитуючи твори класиків. Особливістю методики вивчення іноземної мови, а саме латини, було те, що вона порівнювалася з рідною. Спочатку увага приділялася перекладам із рідної мови латиною, у третьому класі учні складали вірші іноземною мовою. За такою самою схемою вивчалися європейські мови: учні опрацьовували граматику, у наступному класі основна увагу зосереджували на перекладах, у третьому – розвивали навички читання тай письма, у четвертому – читали прозу, вірші та складали власні твори [10, с. 18].

У той же період часу території Галичини, Буковини та Закарпаття перебували під владою Австро-Угорщини. Згідно з законодавством Австрії офіційною мовою була німецька, але в рамках Закону “про рівність народів” українці мали право на освіту рідною мовою, уможливило заснування двомовних шкіл, відзначає І. Є. Курляк. Ці школи відрізнялися тим, що половина навчальних предметів викладалась українською, а решта – мовою панівної влади (німецькою, польською, угорською). Відповідно до австрійського законодавства у населених пунктах зі змішаним населенням було обов’язковим створення подібних двомовних шкіл [9, с. 286]. Важливість їх створення була зрозумілою, але на практиці робота 10 двомовних шкіл, відомих як “утраквістичні”, негативно впливала на рівень засвоєння знань. Це стало результатом відсутності чіткого розподілу навчальних предметів, які мали викладатися державною й рідною мовами. На Буковині вивчення німецької дозволялося тільки тим учням, які володіли українською мовою. Це означало, що вивчення інших мов (англійської, французької, грецької та інших) відходило на другий план [8].

У другій половині XIX століття у школах почали вводити вивчення французької мови як іноземної. Англійська мова не була поширеною в шкільному навчальному процесі до початку XX століття [7]. О. Є. Юніна вказує на те, що цей період новим підходом до викладання іноземних мов у школах. До цього часу акцент робився на вивченні “мертвих мов”, таких як латинська та грецька. Проте нові економічні й соціальні умови створили потребу вивчати “живі мови” – англійську, німецьку, французьку й іспанську – задля забезпечення економічного прогресу й соціального розвитку, оскільки вони мали конкретне “практичне значення”. У результаті наприкінці XIX ст. формується новий науковий напрям – неоліологія, який зайняв провідне місце серед інших навчальних дисциплін у професійній освіті, що зумовило необхідність запровадження ефективних методик навчання іноземних мов, у розробленні яких брали участь науковці із суміжних галузей. Дослідниця правомірно підкреслює, що особлива увага зосереджувалась на підготовці великої кількості методичної літератури, спеціальної періодики, проведенні засідань національних і міжнародних конференцій неоліологів, що мало вирішальне значення задля удосконалення методів навчання іноземних мов [22, с. 48].

Стосовно вищої освіти значним прогресом було відкриття трьох університетів: Харківського (1805 р.), Київського (1834 р.) і Новоросійського в місті

Одеса (1865 р.). Згідно з науковими джерелами, як зазначає О. Ю. Лосєва, у кожному з цих університетів викладалися як класичні (латинська та давньогрецька), так і нові мови (французька, німецька, італійська, польська та англійська). Зокрема, французька й німецька були найпоширенішими мовами в навчальних програмах закладів вищої освіти Російської імперії того часу. По-перше, ці мови вживались освіченим дворянством, а, по-друге, їх вивчення сприяло практичним потребам у період інтенсивного розвитку торгівлі та промисловості [12, с. 28].

На початку ХХ ст. спостерігалось суттєве зниження інтересу до вивчення іноземних мов в Україні, що пояснюємо такими чинниками: обмеження культурних і торговельних контактів із країнами, мови яких вивчалися; недостатня наявність адекватних програм і методичних посібників; незадовільна ситуація в підготовці вчителів іноземних мов та ін. Однак на початку 1930-х років ситуація кардинально змінилася внаслідок активного розвитку промисловості в країні, налагодження економічних зв'язків з іноземними державами й потребами у вивченні світових наукових і технічних досягнень. Реформи в освіті, які були проведені в цей період, також сприяли цим змінам [7, с. 8]. Специфіка вивчення іноземних мов того часу полягала у спрямуванні на розвиток навичок читання й переклад іноземних текстів. Письмо й усне мовлення відігравали другорядну роль, оскільки можливість спілкування з носіями мови, виїзди за кордон були практично виключені. Починаючи з другої половини 1950-х років розроблялася вітчизняна методика викладання іноземних мов, яка передбачала комплексний розвиток мовленевих навичок учнів, зокрема читання, говоріння, аудіювання та письма [22, с. 54-55].

Незважаючи на зростання зацікавленості науковців проблемами раннього вивчення іноземних мов, кількість досліджень із питання вивчення англійської мови в початкових класах сучасної України в період з кінця ХХ – початок ХХІ ст. є обмеженою, зазначає у своїй науковій роботі О. Ю. Лосєва. Щодо викладання англійської мови як навчального предмета в початкових класах, на початку 1980-х років вона вивчалася лише у спеціалізованих школах (у початкових класах загальноосвітніх шкіл вивчення цього предмета почалося з 1990-х років) [12].

Із проголошенням незалежності України відбулися суттєві зміни в цілях і пріоритетах шкільної освіти. Українська педагогічна наука та практика, орієнтуючись на цінності демократичного суспільства, переглянули попередні досягнення вітчизняної педагогіки, активно вивчають зарубіжний досвід і вносять зміни в усі аспекти навчально-виховного процесу. Зміни також вплинули на іншомовну освіту, де ставиться завдання посилити інтерес учнів до вивчення іноземних мов у загальноосвітніх школах з метою підготовки до життя в багатонаціональному та полікультурному середовищі. Володіння принаймні однією іноземною мовою стало необхідністю, яка відповідає вимогам сучасності [6]. Саме в цей період, зауважує Л. Кравчук, відбувалися важливі трансформаційні процеси в галузі іншомовної підготовки та освіти загалом. Цей часовий відлік став визначальним не лише для розви-

тку зарубіжної методики викладання іноземних мов, але й для вітчизняної методики, оскільки отримання Україною державної незалежності та її інтеграція до європейського освітнього простору сприяли процесам реформування іншомовної освіти та формуванню нового концептуального підходу до навчання іноземних мов [7]. О. Є. Юніна правомірно висновує, що реформування іншомовної освіти в умовах незалежності України передбачало зміну мети й цінностей. Основний акцент був зосереджений на тому, що іншомовна освіта, включаючи початкову школу, не повинна бути вузькою. Шляхом вивчення іноземної мови учень отримує знання про інші країни та їхні культури, готується до розвитку міжкультурних зв'язків. Закордонний досвід введення навчання іноземної мови в молодшій школі підтверджує, що знання, набуті дітьми на початковому етапі, будуть активно використовуватись і розвиватись ними в основній та старшій школі [22, с. 52].

Із 2001 року розпочався новий етап у розвитку іншомовної освіти, який базується на принципах, закладених у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (ЗЄР). Обстоюється позиція того, що “лише шляхом кращого володіння сучасними європейськими мовами можна полегшити спілкування та взаємодію між європейцями з різними рідними мовами заради підтримки європейської мобільності, взаєморозуміння та співпраці, та подолати упередження та дискримінацію” [15, с. 15]. Особливістю такого навчання є окреслення ролі учня як головного учасника навчального діалогу, який підтримує процес постійного спілкування з ровесниками та вчителями. При цьому роль учителя зводиться до залучення учнів до спілкування, керівництво цим процесом і вироблення індивідуального підходу до кожного учасника. Перераховані вище особливості організації навчання іноземної мови сприяли оволодінню іноземної мови, підхід здобув схвалення освітян, учнів, батьків і є, на думку М. І. Тадеєвої, основним – найефективнішим підходом у шкільній іншомовній освіті переважної більшості країн-членів Ради Європи та світу [19, с. 6]. Згідно з ЗЄР розроблено основні чинні інструктивно-методичні матеріали з навчання іноземних мов в Україні, але “в них більше враховано “зовнішню оболонку” європейських рекомендацій і незначну увагу приділено їх методологічним засадам. Зважаючи на це, більшість вітчизняних документів в галузі іншомовної освіти потребує уточнення”, вважає С. Ю. Ніколаєва [16, с. 1].

У період між 2001 та 2013 роками вивчення англійської мови в загальноосвітніх школах починалося або з першого, або з другого класу. Проте з 2012/2013 навчального року вивчення іноземної мови стало обов'язковим з першого класу. Згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти України із 2012 року вивчення іноземної мови має розпочинатись у початковій школі і продовжуватись в основній та старшій школі. Уведення обов'язкового вивчення другої іноземної мови з 2013 року передбачалося не лише у спеціалізованих закладах освіти, але також у загальноосвітніх школах, зокрема з 5 класу. Із 2014-2015 навчального року вивчення другої іноземної мови продовжується за бажанням учнів, якщо для цього є необ-

хідні умови. Висновуємо про те, зазначає Р. Мельник, що вивчення двох іноземних мов стало типовим для сучасної української школи [13, с. 6].

Після прийняття у 2014 р. Закону “Про вищу освіту” [20] змінилася функція іноземної мови, оскільки відкрилися можливості для міжнародного співробітництва закладів вищої освіти. Завдяки науковим програмам на кшталт TEMPUS та Erasmus уможливлений активний міждержавний обмін студентами, викладачами, науковими працівниками та ін. Це означає, що для успішної комунікації за межами власної країни необхідним є володіння не лише побутовою, але також науковою, професійно орієнтованою іноземною мовою, оскільки спілкування відбувається в різних форматах і вимагає високого ступеня взаєморозуміння [2].

3 Висновки

Здійснений ретроспективний аналіз змін, які відбувалися в іншомовній освіті протягом дохристиянського періоду, часів княжої доби, подальших етапів середніх віків і донині можемо висновувати про те, що вивченню іноземних мов надавалась велика увага в кожному історичний період становлення нашої держави. Із перебігом часу відбувався перехід від викладання та вивчення так званих “мертвих мов” до “живих”, оскільки нові соціальні й економічні умови спонукали до вивчення саме тих мов, що мають практичне використання за межами освітнього закладу. Нині іншомовна освіта дозволяє не тільки вивчати іноземні мови, але й ознайомлюватися з традиціями, моральними цінностями й культурою, формувати міжкультурну взаємодію з різними країнами, розширюючи при цьому сферу співпраці задля досягнення спільних інтересів і цілей; толерувати і визнати цінності національної культури, водночас знаходити шляхи перетину задля подальшого прогресу в міжнародній політиці загалом, освітній зокрема. Це у свою чергу позитивно впливає на розвиток сучасної плюрилінгвальної особистості, яка прагне стати частиною єдиного полікультурного середовища.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні: проблематики розвитку іншомовної освіти в Україні в різні історичні епохи; неформальної іншомовної освіти; особливостей іншомовної освіти громадян певних вікових категорій, зокрема дорослих, у час поширення у світі глобалізаційних та інтеграційних процесів і воєнного стану в Україні.

References

- [1] Asadchykh, O.V., Smovzhenko, L.H., Kindras, I.V., Romanov, I.I., Pereloma, T.S.: Academic language as an object of teaching foreign languages to philology students. *Linguistics and Culture Review* 5(S4), 657–676 (Nov 2021), <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1707>
- [2] Bobyr, S.L.: Tendencies of foreign language education development in Ukraine in european dimension. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka* 156, 20–24 (2018), URL <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/384>

- [3] Korneiko, Y., Ieliseienko, A., Bets, Y., Turlak, L., Chyzh, S., Usyk, L.: Anthology the study of foreign languages in institutions higher education. *Systematic Reviews in Pharmacy* **11**(8), 481–490 (2020)
- [4] Korotun, O.O.: New approaches to a foreign language training of different categories of adults within non-formal education. *Scientific journal “International Journal of Philology”* **263**, 172–179 (2017), URL <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Filol/article/view/10756>
- [5] Krasniuk, I., Kryvyich, M.: Learning foreign languages in context: Pros and cons of using modern computer technologies. In: 2016 13th International Conference on Modern Problems of Radio Engineering, Telecommunications and Computer Science (TCSET), pp. 838–841 (2016), <https://doi.org/10.1109/TCSET.2016.7452200>
- [6] Kravchuk, L.: Problemy navchannia inozemnoi movy v pochatkovii shkoli: innovatsiyni kontekst. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriya : Pedahohika* (4), 101–105 (2009), URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2009_4_22
- [7] Kravchuk, L.V.: Foreign languages teaching in the secondary school in Ukraine (the second half of the XX century). The dissertation for obtaining the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil (2013), URL <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0413U006513>
- [8] Kryshko, A.Y.: Osoblyvosti rozvytku movnoi osvity v Ukraini u XIX - poch. XX st. *Psyholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly* **42**(2), 246–255 (2012), URL <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/1840>
- [9] Kurlyak, I.Y.: The development of classic education in Western Ukrainian regions (the 19-th - the first half of the 20-th centuries). Dissertation for the Doctor of Pedagogical Sciences degree, specialty 13.00.01 – general pedagogy and history of pedagogy, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv (2000), URL <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0500U000289>
- [10] Kuzminska, J.: Trends in foreign language education in Ukraine. *Pedahohichni chasopys Volyni* (1), 16–21 (2017), URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/pchv_2017_1_5
- [11] Labinska, B., Morska, L., Homeniuk, O.: The system of professional training for foreign language teachers in Bukovina (1918–1940): the history of the fragmented land. *Paedagogica Historica* pp. 1–23 (2022), <https://doi.org/10.1080/00309230.2022.2115306>
- [12] Losieva, O.Y.: The development of English language education of primary school students in modern Ukraine (end of the XX - beginning of the XXI century). The research work thesis for the degree of a candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.01 “Theory and history of pedagogics”, Mukachevo State University, Mukachevo (2019), URL <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0419U004792>

- [13] Melnyk, R.: Foreign Language Education in Ukraine: Main Tendencies of the Processes of Modernization. *Philological Discourse* **8**, 157–165 (2018), <https://doi.org/10.31475/fil.dys.2018.08.17>
- [14] Mukan, N., Havryliuk, M., Levko, M., Kobryn, N., Zapotichna, M.: Promising areas of using historical and pedagogical experience to improve the linguistic professional training. *Revista Conhecimento Online* **2**, 130–144 (jun 2021), <https://doi.org/10.25112/rco.v2i0.2380>
- [15] Nikolaieva, S.I. (ed.): *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment*. Lenvit, Kyiv (2003), URL http://www.khotiv-nvk.edukit.kiev.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.pdf
- [16] Nikolaieva, S.Y.: Kontseptsiiia inshomovnoi osvity v Ukraini: rozrobka i realizatsiia. *World Science* **4**(4), 60–61 (2016), URL <https://rsglobal.pl/index.php/ws/article/view/1191>
- [17] Syniavska, A., Sharhun, T., Lauta, O., Bets, I., Yarmolenko, M., Berezovska, V.: Historical and pedagogical aspects of application of forms and methods of learning foreign languages in institutions of higher education of Ukraine. *Systematic Reviews in Pharmacy* **11**(8), 491–498 (2020)
- [18] Tadeieva, M.I.: *Rozvytok suchasnoi shkilnoi inshomovnoi osvity v krainakh-chlenakh Rady Yevropy*. Navchalna knyha. Bohdan, Ternopil (2010)
- [19] Tadeyeva, M.I.: Experience of School Foreign Language Education Institutions Reformation in Ukraine in the Frames of Educational and Language Institutions of the Council of Europe Recommendations. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriia 5 : Pedahohichni nauky : realii ta perspektyvy* **28**, 272–279 (2011), URL <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/1052>
- [20] Verkhovna Rada of Ukraine: Law of Ukraine “On Higher Education” (2014), URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?lang=en#Text>
- [21] Viktorova, L.: Organizational and methodical aspects of teaching foreign students. *ScienceRise: Pedagogical Education* (7 (3)), 22–27 (Jul 2016), <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2016.74629>
- [22] Yunina, O.E.: Teaching foreign languages in secondary schools in the USA and Ukraine: a comparative analysis. Dissertation for the Candidate of Pedagogical Sciences Degree in Specialty 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy, Luhansk Taras Shevchenko National University, Starobilsk (2020), URL <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0420U102306>
- [23] Zheliaskov, V., Krasnopolskyi, V., Sharhun, T., Ihnatenko, V., Hinsirovska, I., Tymofyeyeva, O.: The impact of European educational integration on the process study of foreign languages in institutions of higher education of Ukraine. *Systematic Reviews in Pharmacy* **11**(10), 147–155 (2020)